

könyvből és 80 periodikából álló gyűjteményt szerzett be és rendszerezett. Az Egyesült Államok ösztöndíjat is ad iráni hallgatók részére, hogy könyvtártudományi tanulmányokat végezzenek az Egyesült Államokban.

Egyéb könyvtári tevékenység

Iránban jelenleg nem működik semmiféle könyvtárosi egyesület, bár egy ilyen egyesület szervezésével - a könyvtárügy fejlődésének fellendítésére - igen sokat foglalkoznak, annál is inkább, mert a könyvtárosi hivatás az utóbbi időben valamivel több elismerést kap. Tervbevétték egy mikrofilm-laboratórium felállítását is, hogy a kéziratok mikrofilmezésének ügyét rendezzék.

/Lay B.-né/

REFERÁTUMOK

FOLYÓIRATCIKKEK

98/69

002:778.14.072

A mikrofilmlap hozzájárulása a dokumentációhoz. /Apport de la microfiche à la documentation./ - BASTARDIE, J.J. = Documentaliste, 1967. 2.sz. p.3-16.

A cikk a CNRS /Centre Nationale de la Recherche Scientifique = Tudományos Kutatások Országos Központja/ Fotolaboratóriuma vezetőjének és az AUPELF-nek /Association des Universités Partiellement ou Entièrement de Langue Française = Részben vagy Egészben Francia Nyelvű Egyetemek Szövetsége/ a mikrofilmlapok terjesztésére és dokumentációs célra történő felhasználására vonatkozó közös kísérleteinek eredményeit ismerteti.

Korunk jellemzője a tájékoztatás gyors közvetítése, melyhez a legkorszerűbb eszközöket is fel kell használni. Mivel a tájékoztatás alapanyaga könyvtárakban és dokumentációs központokban van, ezeket úgy kell átalakítani, hogy megfeleljenek a modern ritmusnak.

A könyvtárak korábban valamiféle "könyv-muzeumok" voltak, mely felfogás helyébe a "közönség szolgálata" lépett. Mindezek mellett korábban aránylag könnyű volt a tudományos művek közvetítése a könyvtárak olvasótermeiben az igénylők szűk körének. 1939 után azonban változás állt be a tudományos munkában. Szakkönyvek helyére szakfolyóiratok nagy tömegű cikkanyaga lépett, megnövekedett a kutatók száma és megnövekedett a nagy dokumentációs anyag hasznosítása iránti igény is. A dokumentáció ilyen nagyarányú fejlődése szükségessé tette a modern eljárások alkalmazását, hogy a nagy mennyiségű emberi tudás

felhasználható legyen. A haladó módszerek közül a reprográfiai eljárások kielégítő megoldásokat nyújthatnak a sokféle technikai lehetőség közül. Így a mikromásoló eljárás olyan eszköznek mutatkozik, mely csökkentheti a dokumentum méretét, a dokumentum könnyen kezelhetővé és feltárása gépesíthetővé válik. Hogy a mikromásolás valóban hatékony eszközzé váljék, szükség volt ennek nemzetközi keretek közötti elfogadására, ami az ISO /International Organisation for Standardization = Nemzetközi Szabványügyi Szervezet/ szabványajánlásával a 105 x 148 mm méretű mikrofilmlap formájában meg is történt, szemben a kisebb /75 x 125 mm-es/ és nagyobb /125 x 200 mm-es/ mérettel.

A 105 x 148 mm-es mikrofilmlap szerkezete:

1. A-B zóna: a szabad szemmel olvasható utalások számára, mely kisebb vagy nagyobb lehet címtől és osztályozási rendszertől függően,

2. C zóna: a mikromásolatok filmképeinek elhelyezésére, mely az 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64 geometriai sort követi a mikrofilmképek beosztására,

3. D zóna: a visszakeresésre szolgáló kódok befogadására gépi lyukkártyák lyukkombinációinak elve alapján.

A mikrofilmlap mikrofilmképeinek beosztását /1-2-4-8-16-32-64 felvétel/ a dokumentumok jellege, s ezzel összefüggő mérete határozza meg. A kódmező felhasználása lehetővé teszi programkártyák alkalmazását, mely a megrendeléstől a visszakeresésig szolgálhatja a rendszert.

A tájékoztatási eljárás folyamata: a lelőhely megállapításával a dokumentumot megtaláljuk, mely tárolás révén magában hordja a tájékoztatásra való lehetőséget és a felhasználással jut végcéljához.

A mikrofilmlapon alapuló dokumentációnál a dokumentáció készítményt és felhasználást egyaránt készülékek szolgálják. Leginkább azonban a felhasználásra szolgáló készülékek tarthatnak nagyobb érdeklődésre számot. Ezek az olvasókészülékek - melyeknek egyszerű változatai megnagyítják a mikroképet - tökéletesített változatai elősegítik a visszakeresést és visszanyitást is.

A mikrofilmlapok tárolását az állomány nagyságának megfelelően kisebb, nagyobb vagy bővíthető fiókok, rekeszek, vagy ezekből rendszerré bővített szekrények teszik lehetővé.

A mikrofilmlap a nemzetközi szervezetek dokumentációs központjaiban mind nagyobb szerephez jut, megkönnyíti a dokumentumok terjesztését és ezáltal új korszakot nyit a dokumentáció számára.

/Pétervári L.B./

99/69

002.61:608.3

A szabadalmi irodalom nemzetközi hozzáférhetősége. /International access to patent literature./ - HILLBO, G. = UNESCO Bulletin for Libraries, 22.k. 3.sz. 1968.máj.-jun. p.119-124.

A szabadalmi leírásokat könnyű felismerni, noha országoként jelentősen eltérnek egymástól. A legtöbb országban a szabadalmak - kibocsátásuknak megfelelően - lajstromszámot kapnak, s publikálásukra megfelelő időben a szabadalmi hivatal hivatalos lapjában kerül sor. A publikálás során az összes lényeges adatot közlésteszik, így a feltaláló és tulajdonos nevét, a találmány megnevezését stb.

Hosszu idő telt el, amíg kidolgozták a legfontosabb és általánosan használt szabadalmi osztályozórendszereket, a Manual of Classification amerikai rendszerét, a Classification Key brit rendszerét és a Szovjetunió, a skandináv államok és más országok által is elfogadott - s a Gruppeneinteilung der Patentklassen-ben publikált - német rendszert. A különböző osztályozási rendszerek léte hátrányosnak bizonyult s az 50-es évek közepén megkezdődött a nemzetközi szabadalmi osztályozási rendszer kidolgozása; e rendszernek a gyakorlatba való átültetése hosszú, ma is tartó folyamat s így a szabadalomvizsgálat - a multból öröklött nacionalista különbségek folytán - ma is sok főlős idő- és energiabefektetéssel jár együtt.

Ha a szabadalomügyet a feltaláló nézőpontjából tesszük vizsgálat tárgyává, akkor minden olyan kísérletet, amely nemzetközi érvényű probléma-megoldásra törekszik, örvendetesnek kell tekintenünk. A feltalálónak ma még minden országban előlről kezdődő, nagyszabásu újdonságvizsgálattal kell szembenéznie, ha szerzői jogvédelmét biztosítani kívánja. A szabadalomügy területén tehát a nemzetközi együttműködés megteremtése kardinális jelentőségű.

Az ipari és szellemi tulajdon védelmére alakult legkorábbi és legjelentősebb nemzetközi intézmény a BIRPI /Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle = Szellemi Tulajdon Védelmére alakult Nemzetközi Iroda/. A szervezet 1883-ban alakult Párizsban, s lényegében változatlan maradt hosszú időn át. Jelentős változást ceupán a Szovjetuniónak az ipari tulajdon uniójához való 1966-os csatlakozása és az 1967. évi stockholmi konferencia hozott, amelyen többek között magának az intézménynek az újjászervezését is elhatározták. Az intézmény központja és könyvtára Genfben van, itt adják ki az egyes országok szabadalmi hivatalai által közlített hivatalos kiadványok nemzetközi bibliográfiáját is. A BIRPI 1966-ban szabadalmi világindexre, 1967-ben pedig nemzetközi szabadalmi együttműködési szerződés megkötésére tett javaslatot. A szerződés előkészületeinek lebonyolítását a Hágában székelő IIB /Institut International des Brevets = Nemzetközi Szabadalmi Intézet/ vállalta magára.

Az egyes országok szabadalmi tárában őrzött információk keresésére vonatkozó nemzetközi együttműködést hivatott előmozdítani az új nemzetközi szervezet, az ICIREPAT /Committee for International Co-

operation in Information Retrieval among Examining Patent Offices = Ujdonságvizsgáló Szabadalmi Hivatalok Nemzetközi Információkeresési Együttműködési Bizottsága/. Az ICIREPAT fő feladata ma a különféle szabadalmi előírásokkal összhangba hozott szabadalomvizsgálat és információkeresés biztosítása. Ennek keretében az Egyesült Államok szabadalmi hivatala lyukkártyasorozatot bocsátott ki bizonyos szabadalmi területek feldolgozására. Az ICIREPAT minden évben megtartja közgyűlését, a konferenciák után pedig közzéteszik az ICIREPAT évi tevékenységéről tudósító beszámolókat.

/Ungvári Gy./

100/69

002.66:338.964

Kisvállalatok tájékoztató szolgálata. /Informacionnue obszluzivanie nebol'sih predpriyatij./ - SEMJANSZKIJ, D.I. = Naucno-Tehniceszkaja Informacija, 1.Szerija, 9.sz. 1968. p.8-9.

Az irányító szervek és a nagyvállalatok jó uton járnak ahhoz, hogy megbízható tájékoztató szolgálatot építsenek ki maguknak. Ezzel szemben a kis- és középvállalatok tájékoztató szolgálatának kérdéseit mindmáig nem sikerült megoldani. A megoldást nemcsak az késlelteti, hogy a vállalatok általában erőtlenek és szolgálat kiépítésére, hanem az is, hogy rendszerint a kis létszámú vállalatoknak van a legszerteágazóbb profiljuk. Elég, ha csak a helyi, az élelmiszerés a könnyűipar kis gyárait, a fafeldolgozó üzemekre és a különböző szolgáltató vállalatokra gondolunk.

A továbbiakban sem lenne szabad arra törekedni, hogy az 1000 dolgozónál kisebb létszámú vállalatoknál mindenütt önálló tájékoztatói szervek létesüljenek, hisz ezek aránytalan erőfeszítések ellenére sem tudnának hatékony kapcsolatot kiépíteni valamennyi számukra szóba jöhető ágazati tájékoztatói intézménnyel, s következképp kielégíteni a vállalatok növekvő információs szükségleteit. Járhatóbb utnak látszik, ha a kis- és középvállalatokkal rendelkező irányító szervek, trösztök, ágazatok speciális tájékoztatói szervet hoznak létre számukra. E szervben néhány információs mérnököt kellene alkalmazni, műszaki könyvtárat fenntartani, sokszorosító üzemet működtetni. Az egyes információs mérnökök lényegében azokat a funkciókat teljesítenék, mint a nagyüzemek műhely-informátorai. Ez a szerv - a székhelyen vagy a hatáskörében dolgozó szakemberekből - megalakíthatná a referensek tanácsát. A fentiekből következik, hogy a kisvállalatok tájékoztató szolgálata azon nagyvállalatok tájékoztató szolgálatával analóg módon szervezhető meg, amelyeknek üzemegei nem egy településen működnek.

/Putala T./

101/69

007:659.2

Az információ természetes törvényei. /Les lois naturelles des informations./ - LUTHER, K.E. = Mécanographie-Informatique. 21.k. 245.sz. 1968.jun. p.559-561.

A cikk humorizáló formában óv az információk helytelen felhasználásától. A szerző elismeri, hogy az információk általa tárgyalt törvényei túl egyszerűnek tűnnek, azonban nézete szerint ez a jó törvények velejárója.

Az információ első törvénye: Az információk pontatlanok

E törvényre példa: Kiadói vállalatnál 25 szerkesztő dolgozik, ezeknek bére kisebb-nagyobb eltéréseket mutat. Műszaki kézikönyv tervezése alkalmával a személyzeti osztálytól információt kell beszerezni a szerkesztői átlagbérekre nézve, ez az információ az előkalkulációhoz szükséges. Az információ szerinti átlagbér azonban természetesen nem lesz azonos a konkrétan kifizetésre kerülő szerkesztői bérral. Ennek ellenére az átlagbérről vonatkozó információ hasznos, bár pontatlan.

A. Következmény: Az információ felhasználója sohasem vállalhat teljes felelősséget az információért. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szolgáltatott információ helyesbitést szenvedhet. Ezért célszerű olyan megjegyzéssel kezdeni a tájékoztatást, hogy "Ugy vélem, hogy ezen adatok alapján ..." "A beszerzett információk alapján ..." "Habár nem ellenőriztem minden részletében valamennyi adatot ..."

B. Következmény: Az információ értéke ahhoz a módhoz igazodik, ahogyan azt közlik. Az információ önmagában nem mond semmit, az információt meg kell magyarázni.

C. Következmény: Az információ értékét leronthatja a közlési mód. Az információ hasznosításánál a "maximálisan kedvező benyomásra" kell törekedni, ha ezt sikerült elérni, utána más információ hasznosítására, vagy legalábbis más témára kell áttérni.

Az információ második törvénye: Ugyanazt az információt nem lehet kétszer felhasználni

A tájékoztatási szakemberek e törvény megállapíthatóságát sokáig vitatták. A meghatározott témára vonatkozó információk azonban változatlan formában sohasem használhatók fel, legfeljebb átdolgozva, ami azonban újabb munkaráfordítást tesz szükségessé.

A. Következmény: Nincs olyan információ, amely kétféle célra volna felhasználható. Ebből az ipar gyakorlatában következik, hogy

1. ha azt mondják, hogy "Ön már rendelkezik a szükséges információval", akkor ez téves megállapítás;

2. a "kész" információ nem létezik, minden "felmelegített" in-

formációt felül kell vizsgálni, módosítani, újra fel kell dolgozni a konkrét igényeknek megfelelően;

3. az általános célra, vagy több célra készített információk nem felelnek meg az egyedi felhasználás igényeinek.

B. Következmény: Az információk újbóli felhasználásának lehetetlensége akkor igazolódik, amikor már késő. A lelkiismeretes tájékoztatási munka során - még ha a tájékoztatást végző első pillanatban úgy véli is, hogy az összes adat rendelkezésére áll - utóbb kénytelen megállapítani, hogy további adatokra van szüksége.

Az információ harmadik törvénye: A részletes információt senki sem érti meg

Az információ minden részletét csak a tájékoztató anyagot készítő személy érti és ismeri pontosan. Ő ismeri az anyag elkészítésének valóságos körülményeit, a források hitelességét, s az ezek alapján előállított információ globális értékét. Ezért jelentős az információ magyarázata /interpretációja/.

Az információ negyedik törvénye: Az információ kétélű - a ma hasznos információ holnap ártalmas lehet

Ez a törvény a legszélesebb hatáskörű valamennyi törvény között. Az információ korábban tárgyalt törvényei alapján megállapítható, hogy ha az információ rossz kezébe kerül, akkor veszélyessé válhat. Így pl. azok az információk, amelyek azt mutatják, hogy a vállalat az elmúlt 3 hónapban szuper-gazdaságos volt, az elkövetkező 3 hónapra kedvezőtlen következtetést eredményezhetnek, ha ez utóbbi 3 hónapban a vállalat egyszerűen csak gazdaságosan működött.

Az információ ötödik törvénye: A tájékoztató anyag elkészítése több időt igényel, mint amennyi ésszerű volna

A jó információ elkészítése sok időt vesz igénybe, amely időmennyiség az információ igénylője számára ésszerűtlennek tűnhet.

A. Következmény: A könnyen adott információ sohasem kielégítő. A legjobb információkat csak fáradtságos munkával lehet megszerezni, a könnyen megszerzett információk értéke rendszerint alacsony.

/Vida S./

102/69

024.001.2/5/

Szakemberek konferenciája könyvtári szolgáltatások országos szintű tervezéséről Ázsiában. /Meeting of experts on national planning of library services in Asia./ - EVANS, E.J.A. = UNESCO Bulletin for Libraries, 22.k. 3.sz. 1968.máj.-jun. p.114-118.

1967 decemberében a ceyloni kormány támogatásával Colombóban Unesco konferenciát tartottak a könyvtári szolgáltatások - ázsiai or-

szágot érintő - országos szintű tervezéséről. A konferencia fő témáját az országos könyvtári tervezés elvei és alkalmazásának lehetőségei alkották. A konferencián a következő kérdéseket vitatták meg:

1. a könyvtári szolgáltatások jelen helyzete Ázsiában; e téma kapcsán szórtak a könyvtári személyzet, a könyvtárképzés, a könyvtári törvényhozás égető kérdéseiről, s alapos elemzésnek vetették alá az iskolai, egyetemi, közművelődési, tudományos és szakkönyvtárak és dokumentációs központok problémáit;

2. a könyvtárak fejlesztése az ázsiai könyvkiadási program tükrében;

3. audio-vizuális és egyéb segédeszközök Ázsia könyvtárainak szolgáltatásaiban;

4. a könyvtári szolgáltatások szerepe Ázsia oktatásügyi gazdasági és társadalmi fejlődésében;

5. a könyvtári szolgáltatások tervezése; e kérdés megvitatása során hangsúlyozták, hogy a tervezés a különböző tevékenységek és erőforrások összehangolását és együttműködését, s nem feltétlenül központi irányítást jelent;

6. a ceyloni könyvtárfejlesztés tervezete;

7. a hosszútávú, 1968-1983-ra szóló, ázsiai könyvtárfejlesztés tényezői. Ez utóbbi kérdés elemzése során megállapítást nyert, hogy az egyes országokban olyan központi tervezőszervekre van szükség, amelyek a végrehajtás koordinálásán is rajta tartják szemüket. A konferencián hangsúlyozták, hogy a törvényhozásnak lehetőséget kell adnia az eddigi szolgáltatások megjavítására, illetve új szolgáltatások létrehozására, és biztosítani kell a szabad információáramlást az egész könyvtári rendszeren belül, sőt nemzetközi könyvtári és dokumentációs viszonylatban is.

/Ungvári Gy./

103/69

024.6:651.925:347.77

Tájékoztató a nyilvános tudományos könyvtárak olvasóinak kizárólag személyi használatára szolgáló, jogvédett művekről történő másolat-készítéséhez. /Merkblatt für die Anfertigung von Kopien aus urheberrechtlich geschützten Werken durch öffentliche wissenschaftliche Bibliotheken zum persönlichen oder eigenen Gebrauch der Bibliotheksnutzer./ = Dokumentation, Fachbibliothek, Werkbücherei, 16.k. 4.sz. 1968.jun.-jul. p.98.

A cikk a VDB-nek /Verein Deutscher Bibliothekare = Német Könyvtáros Szövetség/ a nyugat-német könyvtárak számára szolgáló tájékoztatóját ismerteti.

Szerzői joggal védett művek sokszorosítása és terjesztése csak a szerzői jog által szabályozott módon lehetséges. A tudományos

könyvtárak - amelyek egyre inkább másolatokat is szolgáltatnak - e szabályokat kötelesek betartani.

1. Milyen műveket véd a szerzői jog? Szerzői jog védi a ma élő írók műveit, továbbá azokat a műveket, amelyeknek szerzői 1915-ben még éltek. E művek 1985. december 31-ig védelem alatt állnak. Olyan első kiadások, amelyeket szerzői jog nem véd, tíz évig a kiadók jogvédelme alatt állnak. 1915 előtti, illetve 10 év után a kiadói művek minden további nélkül sokszorosíthatók.

2. A könyvtáraknak a jogvédelem alatt álló művekből csak egyes példányokat szabad elkészíteni. Többpéldányos másolás csak akkor megengedett, ha a példányok szétosztásra kerülnek és azok egyéni használók tulajdonába mennek át /pl. szeminárium-hallgatók, intézmények különböző munkatársai részére/.

3. Folyóiratcikkek vagy írásművek részletei a felhasználási céltól függetlenül a megrendelő egyéni szükségleteinek megfelelően elkészíthetők. Hosszabb részletek vagy teljes könyvek egyéni szükségletre azonban csak akkor másolhatók, ha a könyvkereskedelemben már nem, vagy különösen nehezen szerezhetőek be.

4. Üzemeknek vagy vállalatoknak a másolatokért, amelyeket számukra elkészítenek, a szerzőnek térítést kell fizetniük. A térítést felszólítás nélkül kell a szerzői jogvédő iroda inkasszó számlájára befizetni. Nem kötelesek a könyvtárak a térítést követelni, sem dönteni a térítéskötelezettség ügyében, vagy a térítés befizetését ellenőrizni. Amennyiben egy könyvtárnak mégis tudomására jut, hogy a megrendelő vállalat vonakodik az inkasszó számlára a térítést befizetni, úgy köteles a másolatokat megtagadni.

5. A szerzői jog betartása érdekében a könyvtárak az általuk készített másolatokra a következő bélyegzőlenyomatot üssék rá /NSZK gyakorlat és szöveg/: "Figyelmeztetés a szerzői jog által védett művek másolata esetén: másolat csak a megrendelő személyes használatára! Vállalati felhasználás esetén a sokszorosításért a szerzői jog 54.§-nak megfelelően a jogvédi iroda inkasszó számlájára közvetlenül térítés fizetendő."

,'Szepesváry T./

104/69

026:61:002.66

Az Országos Orvostudományi Könyvtár RISC tervezete. /National Library of Medicine project RISC./ - SIMMONS, R.A. = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 12.sz. 1968.máj. p.3.

A Bethesda /Maryland, USA/ NLM /National Library of Medicine = Országos Orvostudományi Könyvtár/ kutatási és fejlesztési programjának egyik fő célkitűzése, hogy - amilyen gyorsan csak lehet - a könyvtárban felállításra kerülő távközlési rendszert különféle adattárokhoz csatlakoztassák és így egy korlátozott terjedelmű hálózatot hozzanak létre. Ez kezdeményező lépés arra, hogy fejlett technológiával oldja meg az orvostudományi szakterület hírközlési problémá-

it. A könyvtárban elhelyezendő állomás neve RISC /Remote Information Systems Center = Információs Rendszerek Központja/. A következő on-line üzemmódban dolgozó készülékek tartoznak majd az állomáshoz: Teletype Modell 37; Dura Modell 1040, kémiai képletek írására is alkalmas írógép és egy IBM 1050 rendszer. Ezeket a készülékeket a terv szerint először az SDC /System Development Corporation = Rendszerfejlesztési Egyesület/ és a CIDS /Army's Chemical Information Data Systems = Hadsereg vegyi információs adat-rendszere/ rendszerekhez csatlakoztatják. Ez lehetőséget fog biztosítani arra, hogy a decentralizált MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval System = Orvostudományi irodalomelemző és visszakereső rendszer/ állomásoktól a kutatói kéréseket on-line géppel olvashatóan vegyék fel, és támogatást nyújtsanak az ORD /Office of Research and Development = Kutatási és Fejlesztési Hivatal/ statisztikai elemzési kiválmalmához és más könyvtári programokhoz.

Az SDC rendszer és a CIDS támogatást nyújtanak az osztott idejű computerrel végzett kísérletekhez, a könyvtár üzemeltetési problémáinak megoldásában és az orvosi információk szélesebb körű további-tásában.

Az IBM 1050 rendszer a MEDLARS kutató szolgálatában fogja megkezdeni működését. A MEDLARS állomások és az NIM ilyen kapcsolata kizárja a költséges helyi computer üzemeltetésének szükségességét. Erőfeszítéseket tesznek, hogy a MEDLARS adatbázisát computer lemeztárban tárolva távoli állomásokról on-line kérdező kísérleteket végezzenek. A University of Virginia Medical School-lal /Virginiai Orvosi Egyetem/ együttműködési programot kezdeményeztek.

Tervbe vették azt is, hogy a Lincoln Laboratories /Lincoln Laboratóriumok/ IBM 360/67-es computeréhez csatlakozzanak és ennek az osztott idejű computernek a felhasználásával is végezzenek on-line kísérleteket.

A RISC részére körvonalazott teljes program segíteni fogja a könyvtár programját a menetekben felmerülő üzemeltetési problémák megoldásában, fontos információkat ad az orvostudományi hírközlési hálózat kialakításához és segítséget nyújt a MEDLARS II. kiépítéséhez.

/Hillier Z.-né/

105/69

026:62/47/

Az ország legnagyobb tudományos-műszaki könyvtára. /Krupnejszaja naucno-tehnicesszkaja biblioteka sztranu./ - ORLOV, V.N. = Tehnicesszkie biblioteki SzSzsZR, 1968. 8/70/.sz. p.30-32.

Tíz esztendeje, 1958. októberében jött létre a GPNTB /Goszudarstvennaja publicsnaja naucno-tehnicesszkaja biblioteka SzSzsZR = a Szovjetunió Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtára/. Ma 5,5 millió dokumentumot tart állományában. A teljesség igényével gyűjti a Szovjetunió műszaki és alaptudományi irodalmát és a lényeges források erejéig a külföldi dokumentumtermést. Különös gonddal szerzi be

a vállalati irodalmat, a szakfordításokat, az algoritmusokat, a computer-programokat, általában a tájékoztatás egyedi forrásait.

A GPNTB szolgáltatásait - a Szovjetunió több mint ezer településéről - kb. 70 ezren veszik évente igénybe. A használók 84 %-a műszaki szakember vagy kutató.

Az 1967. évi dokumentumforgalom meghaladta a 6,6 millió egységet, amiből 300 000 egység volt a könyvtárközi kölcsönzés. Ugyanekkor 6,7 millió szövegoldalt produkált a reprográfiai szolgálat, 4 ezer irodalomkutatót a tájékoztatás.

A fordítás-koordináló tevékenység 1967-ben 5,7 millió rubelt takarított meg a népgazdaságnak. A GPNTB ezenkívül - természetesen csak a műszaki és az alaptudományi irodalmat illetően - koordinálja a külföldi rendeléseket és a könyvtárközi kölcsönző szolgálatot is.

Fontos - és az ágazati, illetve a területi könyvtárakkal együtt végzett - feladata a GPNTB-nek a Szovjetunióban működő kb. 20 000 műszaki könyvtár módszertani irányítása és gondozása. Az e tekintetben alkalmazott módszerek és formák sokaságából ki kell emelni a Tehnicesszkije biblioteki SzSzsZR c. folyóiratot.

Közismertek a GPNTB kurrens tájékoztató kiadványai /Zarubezsna-ja tehnicesszkaja periodika, Tehnicesszkije szlovári i szpravocsnikij, a Novosztij tehnicesszkij literaturij és az Aktual'nye problemij tehnikij sorozatokban megjelenő bibliográfiák és gyarapítási jegyzékek/. Koordinációs célokat szolgál a Katalog bibliograficeszkijh ukazatelej po tehnikje, szosztavlennoh bibliotekami Szovetszkozo Szojuza.

Azzal, hogy a műszaki könyvtárak az egységes tájékoztatási rendszeren belül mind fontosabb szerepet játszanak, megnövekedett a tudományos kutatómunka iránti szükséglet. A GPNTB ezért az utóbbi időben erőteljesen fejlesztette ilyen irányú tevékenységét. Izelítő a fontosabb kutatási témákból: az információk fondok strukturája és kialakításuk alapelvei, a fondokról szóló tájékoztatás hatékony rendszere, a műszaki könyvtárak könyvtárközi kölcsönzése, optimális őrzési idő a regionális gyűjteményekben, a regionális gyűjtemények használatának kérdései, ETO-kutatások, automatizált feltáró rendszer stb.

/Futala T./

106/69

027.7:024

Könyvtárak az új műszaki főiskolákon Angliában. /Libraries in the new polytechnics./ = Library Association Record, 70.k. 9.sz. 1968. p.240-243.

Az új műszaki főiskolákra vonatkozóan Angliában 1968. júliusában kormányhatározat jelent meg, amely az intézmények oktatási színvonalának magasabb szintre emeléséről intézkedik. A javasolt műszaki főiskolai rendszerbe tartozó könyvtárak jelenleg a fejlettség különböző fokán állnak és az ebben a dokumentumban vázolt szintet különböző időpontban fogják elérni.

A műszaki főiskola elsődleges funkciója a diákok oktatása és ezért szükség van az önálló tanulás és egyéni tanulmányok támogatására. Ez a könyvtárak olyan fejlesztését követeli, hogy megtalálhatók legyenek bennük minden tudományág könyvei és folyóiratai, sőt még lemezek, magnószalagok, filmek, oktatógépek is rendelkezésre álljanak.

A könyvtár az oktatási programban központi szerepet játszik:

serkenti az intellektuális tudásvágyat,
ellensúlyozza az oktatás specializáló hatását.

Ezen túlmenően a könyvtár információs közlési központtá is válnak, ha eltörlik a könyvtár és az oktatási létesítmények között meglévő mesterséges elválasztást;

megtanítják a tanulókat a könyvtár és a tájékoztatási szolgálat jelentőségére, használatukra;

információkat tud nyújtani a könyvtár azok számára, akik ezt fel tudják használni;

biztosítják az állomány tartalmának feltárását;

bevonják a könyvtárosokat a kollégiumi bizottságba.

A tanszéki könyvtárak és a központi könyvtár között célszerű telex-kapcsolatot létesíteni, ezenkívül mikrosokszorosító eljárással és zártláncu televíziós adással is elősegíthetik az információk továbbítását. A könyvtári anyagok kezelésében és feldolgozásában egyre nagyobb szerep jut az adatfeldolgozó berendezéseknek és számítógépeknek.

A könyvtári elhelyezési igények a tantárgyaknak és az oktatási módszereknek megfelelően alakulnak ki. Megállapították, hogy 2000 nappali tagozatos hallgató esetén, a könyvtár olvasótermében 600 hallgatói helyre van szükség. A függelékben irányadatok találhatók főiskolai könyvtár tervezéséhez.

Egy 2000 nappali tagozatos hallgatót oktató műszaki főiskola alapállományának a becslések szerint kb. 150 000 kötet könyvből és 3000 féle folyóiratból kell állnia. Ez azt jelenti, hogy egy ilyen könyvtárnak évi 60 000 L-ot kell könyv- és folyóirat-állományának fejlesztésére és 10 000 L-ot filmek, magnószalagok, lemezek beszerzésére fordítania. Szem előtt kell tartani, hogy jelentős összeget jelent a hallgatók létszámának növekedésével arányosan növekvő példányszám beszerzése. A függelék részletes ismertetést tartalmaz egy új folyóirat- és könyvállomány beszerzési költségeiről.

Az olvasószolgálatban nagy tárgyi tudású szakkönyvtárosokat kell alkalmazni. Ezeknek a könyvtárosoknak szorosan együtt kell működniük a főiskola tanári karával. A függelék részletezi az egyes szolgáltatásokhoz szükséges létszám megoszlását, bár hangsúlyozza,

hogyan az mindegyik főiskola egyéni sajátosságaitól függően változik.

A könyvtárnak sokrétű belső kapcsolatot kell létrehozni a gyárral, a kollégiumokkal és a felmerülő információs igényeket ki kell elégítenie. Ha az adott körzeten belül még más ilyen vonatkozósu könyvtári szolgálat is létezik, akkor kooperációra van szükség. A források feltárása és a könyvtárnak mint információszolgáltatónak a megjelenése nagyon előnyös az ipar és kereskedelem problémáinak megoldásában is. Szükséges a reprográfiai eljárások bevezetése publikációk egyes részeinek sokszorosítására, fotózására.

Nagyon fontos, hogy a hallgatókat megtanítsák a fellelt információk elraktározására, kezelésére és visszakeresésére, a legfőbb tájékoztatói források ismeretére, a könyvtár optimális kihasználására.

Ilyen tanfolyamokon könyvtári és tájékoztatói szakembereknek kell tanítani.

/Hillier Z.-né/

107/69

662.76:651.5:778.14.072

A mikrofilm különféle felhasználásai az angol területi gázszolgáltató vállalatoknál. /High speed microfilm. Differing uses of microfilm by Area Gas Boards./ = Microdoc, 7.k. 3.sz. 1968. p.72-75.

A mikrofilmmel, mint adattárolási és visszakeresési lehetőséggel, az ipari ügyvitel számos problémáját meg lehet oldani. Jó példát nyújt erre az angol gázszolgáltató ipar, ahol sokoldalúan használják fel a mikrofilmeket. A West Midlands Gas Board központjában negyedévenként 96 000 számlát raknak irattárba. Ujabb mikrofilmre veszik az iratokat, s így az irattár egy évi gyarapodását egy 16 fős tárolószekrényben raktározni lehet.

Az East Midlands Gas Board a műszaki rajzok raktározását és többszörözését oldotta meg mikrofilmezés útján. A vállalat 70 éves nagyméretű műszaki rajzokat is őriz, mert napi munkájában időnként azokra is szükség van. A tárolás nehézségein túl problémát jelentett a rajzok eljuttatása a területen dolgozó mérnökökhöz. A rajzokról most Recordak mikrofilmező berendezéssel két példányban mikrofilmfelvételt készítenek. Az egyik példány a tervezőirodába, a másik biztonsági raktárba kerül. A film gondos ellenőrzése után az eredeti rajzokat megsemmisítik. A felvételeket 80 oszlopos lyukkártyába montírozzák, s arról a szükséges nagyításokat Recordak 18 x 24 típusú olvasómásoló készülékkel állítják elő.

A gázszolgáltató vállalat egy másik területén, az egészségügyi adminisztrációban, jelentős - évi 3000 font összegű - megtakarítást eredményez a mikrofilmezés bevezetése. Az egészségügyi osztály munkájának központosítása érdekében a vállalat 17 000 alkalmazottjának egészségügyi adatait mikrofilmre vették, s a felvételeket tasakos mikrofilmcsik-rendszerben helyezték el. Az egészségügyi osztály minden részlegében olvasókészülékkel állítottak fel, s hasonlóképpen olvasó-

készülékkel látták el a kerületi rendelőkét is. A felszerelés értéke 2800 font volt, de már az első évben ennél nagyobb összegű építkezési és ügyviteli kiadásokat takaríthattak meg a mikrofilmezéssel. A mikrofilmre vett dokumentumok nyilvántartása, visszakeresése egyszerű. Minden alkalmazott kap egy nyilvántartási számot, ezen rakják le a tasakos mikrofilmlapot, s az új adatokat egy-egy filmdarab formájában a tasakba csusztatják.

/Tőkés L./

108/69

681.31:778.14.072:772.93

Elektronsugaras regisztrálás - új módszer a mikrofilm - computer párbeszédben. /Electron beam recording - microfilm's new method for conversing with computer./ - WESTGARD, R. E. = Proceeding of the Sixteenth Annual Meeting and Convention. The National Microfilm Association, Annapolis, Maryland, 1967. p.124-130.

A tájékoztatási rendszerekben jól felhasználható új technológia alakult ki. A digitális és analóg elektronikus rendszerek által adott jelekkel modulált elektronsugár a képernyőn lefényképezhető ábrát rajzol ki. Az így előállított mikrofilmet azonban még további - hagyományos fényképezési - eljárásoknak kell alávetnünk, az információ ez alatt az idő alatt még nem ismerhető meg, nem használható fel.

Létezik olyan - ún. száraz - eljárás is, amely nem használ kamerát; helyénél nincs szóródás a katódsugárcső ernyőjén. Ennek az eljárásnak a segítségével azonnal megkapjuk a közölt képet, a szóródás hiánya miatt igen jó felbontásban. A film csak az elektronsugárra érzékeny, fényre nem. A készülék segítségével percenként 300 filmkocka - 3 600 000 karakter, vagy 20 000 sor - vehető fel, a hagyományos eüszthalogenides eljárásoknál kisebb termelési költséggel.

Ugyanez az eljárás alkalmazható képek közléséhez /faksimile-rendszer/ is.

/Schiff E./

109/69

681.327.22:778.14.072

Közvetlen mikrofelvétel, mint computer-kimenet, dinamikus tájékoztatási rendszerekben. /Direct microfilming of computer output in dynamic information systems./ - JACKSON, D.F. = Proceedings of the Sixteenth Annual Meeting and Convention. The National Microfilm Association, Annapolis, Maryland, 1967. p.34-43.

A digitális computer kimenetét képező katódsugárcsővön megjelenő adatok közvetlen mikrofilmezésére szolgáló készülékek még kevésbé ismertek, pedig a tájékoztatási rendszerek részére igen sokat ígérő megoldást képviselnek. A jelenleg üzemelő rendszerek már évente átlagban 24 millió m filmanyagot fogyasztanak.

Az első készülékek 1955-ben jelentek meg. Ezeket 1958-ig csak tudományos vonatkozásban használták fel, digitális adatok grafikus ábrázolásának előállítására. Az adatok gyorsnyomatón keresztül történő kihozatalának elégtelensége /a mechanikus műveletek aránylag kis sebessége, a nagy papirfelhasználás, s ezzel a nyomtatott papírtömeg kezelési és tárolási problémái/ irányították a figyelmet a fenti eljárásra.

A közvetlen mikrofelvevő készülék használható on-line üzemben /a computerhez illesztve/, de off-line üzemben /a mágnesszalagos egységhez illesztve/ is. A mikrofelvétel úgy készül, hogy a digitális jelek feszültségingadozássá átalakítva vezérlik a katódsugárcsővet és az ott megjelenő képet fényképezik le. Így ez a folyamat teljesen automatikus.

A készülék működési sebességét /90 000 karakter/s/ a mágnesszalagos egység sebességéhez illesztették. Egy nyolcórás műszakban kb. 70 000 oldalt lehet felvenni, kb. 1000 m 16 mm-es mikrofilmre.

A képváltást és a filmkocka váltását a computer vezérli. Formai kérdésekben nincs eltérés a gyorsnyomatón kihozott adatokhoz képest.

Lehetőség van azonban egy félig-áteresztő tükörrendszer segítségével állandó adatoknak a computer által kiadott adatok közé történő keverésére is.

Megjelentek olyan készülékek is, melyek hasonló elven, de mikro-kártyát állítanak elő.

A kereskedelmi rendszerek produktumainak nagy része belső tájékoztatásra szolgál, csak hivatkozási anyag. Ugyanakkor gyorsan el-évül és ezért állandóan figyelni, változtatni kell. Ez sokkal kisebb költséggel jár a mikrofilmre alapozott rendszerek esetében, mintha gyorsnyomatón és papíron hoznák ki az adatokat.

A közvetlen mikrofilmfelvevő berendezést további készülékek egészítik ki: az előhívó, a másoló, a tároló és a leolvasók. Ezeket legcélszerűbben /az átfutási idő csökkentése miatt/ a computerhez közel helyezik el, azzal egy szervezetben működtetik.

A mikrofilmes rendszer felveszi a versenyt az on-line és az időosztásos adatfeldolgozó rendszerekkel is. A kereskedelmi életben arra az "azonnali" válaszra, amit ezek a rendszerek nyújtanak, rendszerint nincs is szükség. A félnapos késésnél azonban a mikrofilmes rendszer sem késik többet, ha a feldolgozás éjszaka történik. Ha mégis szükség lenne az adatok azonnali bedolgozására, ez 1 millió karakter/perc sebességgel történik meg.

A rendszer jövője szempontjából jelentős tény a mikro-kártyás felvevő megjelenése. Szükség van nagyobb feloldóképességre, érzékenységre, kontrasztosságra. Szükség van olyan készülékekre, melyekkel nappali fényben is lehet dolgozni.

Várható, hogy az elkövetkezendő öt évben a közvetlen mikrofilmfelvevő berendezések száma meg fog tiszszereződni.

/Schiff E./

110/69

778.14.072:773.715

Újdonságok a mikrofilmzésben. /Neues zum Thema Mikrofilm./ = Ozalid Nachrichten, 1969. 33.sz. p.7.

A mikrofilmzésben az ideális fedettségi érték az 1,0. Fedettség az optikai fényáteresztő-képességet értjük, melyet mikrofilmre a DIN 19052 0,8 és 1,2 között ad meg. Mikrofilmnél a megvilágítás egyenletességénél $\pm 10\%$ a megengedett ingadozás. A gyakorlatban az előregedett készülékek, a gondos kidolgozás hiánya, hozzá nem értés következtében ezt az értéket nem érik el, vagy túllérik. Ez műszaki rajzoknál is, de iratok mikrofilmzésénél különösen jelentős, ahol a különféle papírfajták, festékszínnek, halvány írás stb. befolyásolja a fényképezést.

A mikrofilmzés e hiányosságainak kiegyenlítésére dolgozták ki az OZALID-DM diazo másolófilmet, hogy a megvilágítás-ingadozásokat laposabb fedettség-görbéjével kiegyenlítse. Fényérzékenysége az OZALID-SM filméhez hasonló, jó fedettségű, végfeketedése azonban alacsonyabb értékű és kidolgozásakor kb. 25%-al több ammóniákat igényel. A diazofilmek 16, 35 és 70 mm széles és 35 és 100 m hosszú ki-szerelésben, OZALID-SM és OZALID-DM elnevezés alatt kaphatók.

Mikrofilmek és mikrofilmcsikok kidolgozására az OZAKOP készülék szolgál, melynek különleges izzóját az OZALID diazomásoló-filmekre szabályozták be, ami kb. 6 m/perc sebességű másolást /kb. 30 m/ 6 perc/ enged meg. A másolatot a készülék rögtön ki is dolgozza, ami azt jelenti, hogy azonnal használható mikrofilmet készít 10 percen belül. Nagy feloldóképességével a legkisebb részleteket is visszaadja. A készülék előnye, hogy szobai világításnál használható.

/Pétervári L.B./